

Az új demokratikus kultúra alapvonásai

A felszabadulás pillanata az új élet megteremtésének lehetőségét és szükségességét hordozta magában. Az élet minden területének meg kell újulnia — ez mindenki számára világos volt, s ez alól a kultúra szférája sem lehetett kivétel.

Az új magyar demokratikus kultúra alapjainak lerakásakor mindenekelőtt a kulturális örökséget kellett feltérképezni, más szóval: melyek azok a tendenciák, melyeket fel lehet és fel kell használni. Nos, ez az örökség rendkívüli mértékben ellentmondásos volt. Az egyik oldalon találjuk az úgynevezett polgári Magyarország kultúráját, a másik oldalon pedig a Horthy-korszakon belül létrejött baloldali, szocialista művészet és kultúra számos gyökerét. Az a fejlődés, amely a magyar művészetekben Adytól, Kernstocktól, a korai Bartóktól kiindulva a felszabadulásig tartott, valóban komoly örökség. Ennek jelzésére olyan neveket lehet felsorolni, mint József Attila, Radnóti, Dési Huber, Derkovits. A zenében elsősorban Bartók, Kodály és a Bartók-kör, tehát Weiner Leó és mások teljesítményei. S említhetjük még olyan publicistáknak, pedagógusoknak a nevét is, mint amilyen például Bálint György, Kemény Gábor, Földes Ferenc.

A Horthy-korszakon belül tehát számtalan olyan kulturális teljesítmény jött létre, amely valóban a demokratikus kultúra alapjává válhatott. Létrejöttének idején ugyanis a magyar kultúra legjelentősebb alkotásai el voltak zárva attól a lehetőségtől, hogy tömeghatást gyakoroljanak. Elég csupán arra gondolnunk, hogy József Attila versei 600–1000 példányban jelentek meg, hogy a szocialista képzőművészeti mozgalom meglehetősen elszigetelt jelenség volt. A magyar uralkodó osztálynak nem volt módja, hogy megakadályozza a fenti alkotások létrejöttét, de arra igen, hogy megakadályozza népszerűségét, elterjedését.

Felszabadulásunk után Magyarországon az első feladat az volt, hogy valóban demokratikus kultúrát teremtsünk. A demokratikus kultúra egyúttal annyit jelentett, hogy azokat az akadályokat, amelyek a szocialista kultúrának a széles tömegekbe való áramlását főlartották, meg kellett és meg lehetett szüntetni. Ugyanígy meg kellett szüntetni azt az iskolai kasztrendszert is, amelyet az uralkodó osztályok a polgári világban létrehoztak.

A kultúra demokratizmusának alapvető követelménye az, hogy a kultúra egésze eljusson a tömegekhez. Ennek jegyében a korszak nagy vívmányai közé tartozik az egységes nyolc osztályos iskola megteremtése, a továbblépési, a továbbtanulási lehetőségek biztosítása, a volt uralkodó osztályok kulturális monopóliumának megszüntetése, valamint az kultúra olcsóbbá tétele, tehát az, hogy valóban mindenki számára elérhető legyen.

Az új igényekkel és az új igények felkeltésével a könyvkiadásnak is számolnia kellett. Természetesen ki kellett elégíteni a politikai művek iránti érdeklődést, a marxista alapművek broszúra formátumú, nagy példányszámú megjelentetésével, de nem kevésbé jelentős, a magyar és világirodalmi klasszikusok kiadása sem. Csak egy példa: nem sokkal a felszabadulás után a Vidám könyvek sorozatban jelent meg Bessenyei György Tariménés utazása című munkájának átdolgozott változata.

Az irányítók tudatosan törekedtek arra, hogy a kultúra kontinuitásának lenini elve érvényesüljön. Az a történelmi vállalkozás, amely egy elmaradott, elszigetelt kultúrából valóban hathatós, a széles tömegekre kiterjedő akar teremteni, nem jöhet másképp létre, mint úgy, hogy a gazdasági és kulturális követelmények egy irányban hatnak, nincs közöttük ellentmondás. Ugyanakkor egy ilyen változás nem jöhet létre spontán módon. Ehhez feltétlenül szükség van tudatos vezetésre, s ennek a vezetésnek a hordozója a felszabadulás utáni időszakban is a kommunista párt volt.

A múlt rossz örökségei közül eddig nem említettük az analfabetizmust. Az analfabetizmus felszámolása éppen úgy, mint a kultúra demokratizálása általában, a leglényegesebb feladatok közé tartozott, hiszen egy népi demokratikus fejlődés sem tűri el a kirívó elmaradottságot. Ezt szolgálta a könyvtári hálózat gyors kiépítése, valamint az is, hogy a felnőttoktatás soha nem látott méreteket öltött. Megértetni és megérteni a tanulás, a tudás, a kultúra szükségességét — így lehetne összefoglalni a fő feladatot a kultúra területén.

Politikai szempontból ma már differenciáltan értékeljük a „holnapra megforgatjuk az egész világot” életérzést, mely nem csupán a népi kollégisták gondolatvilágát fejezte ki. Any-nyi azonban bizonyos, hogy a kultúra területén ennek sajátos tartalma jött létre. Ahogy mind szélesebb néptömegek közé hatolt, egyre többen érezték elhivatottságot a kultúra iránt. S nemcsak a népi kollégista színészekre kell gondolnunk, hanem a szinte gomba módra szaporodó színjátszó körökre, táncsoportokra, olvasómozgalmakra, ankétokra is. Persze, voltak olyan formális keretek, melyek szintén a kultúrát voltak hivatva szolgálni, a gyakorlatban azonban formális jellegük érvényesült csupán, mint például a szemináriumoké.

A demokratikus kultúra alapjainak lerakása tehát nem jelent többet és nem jelent kevesebbet, mint mindenfajta kulturális monopólium megszüntetését. A kultúra nyitottságát bizonyította a tömegek számára, és a tömegeket ezáltal a kultúra iránt nyitotta tette. Mindenkinél joga van a kultúrára, s a kultúra mindenki számára művelhető. Ennek tudatosítása mindenképpen feltétele volt a további szocialista fejlődésnek.

HERMANN ISTVÁN

Galambosi László

Húsvét

Szívárványfény árad, lobognak a sátrak, Csöngettűznek a vőfélyek, Zászlót bont Vasárnap. Násznagyunk kucsmája fölött aranypáva, Tulipános kerekre hull Húsvét rózsája.

Torlódik a násznép, Nyírfahídon átlép, Kösöntyűkkel a barkások bundája szikrázzék!

Hajlok, kedves, Hozzád, Tükrös nap az orcád, A gyűrűket kagylós tálból ujjunkra forgatják.

Az alkotás poézise

Kalmár László professzor fényképének ez az aláírása *Somogyi Károlynénak* a Szegedi Postaigazgatóságon megrendezett fotókiállításán: „Ennyi az egész...”

Mennyi is? Egy életen át lesni a város minden lélegzését, az évszakok fényeit és borulását, az alkatrészekből összerakott távvezeték, a karéjokból szerveződő kupolát a szőlődüggató embereket, a gyermekeket terelgető óvónókat... a növekvő virágot, a megfeszülő testet, a kész munka koronáját...

„Ennyi az egész...” valóban. A fotósnak is „annvi”. S az eredmény: az alkotó ember poézise, amely több mint száz képből sugárzik lapunk fotóriporterének szép kiállításán. Erdemes érte fölmenni a Lenin körüti postapalota első emeletére...

